

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 935132/9

ב"ה

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב ישראל שחור, הרב דניאל כ"ץ, הרב נפתלי הייזלר

(ע"י ב"כ עו"ד אסנת קוצר)

המבקש: פלוני

נגד

(ע"י ב"כ טו"ר נפתלי לוי)

המשיבה: פלונית

הנדון: כשרות קידושין למרות החתמת עדים ספק פסולים בכתובה

פסק דין

הצדדים גרושים ובית הדין חייב את האיש בכתובתו.

הוגשה לבית הדין בקשה ולפיה לנוכח נתונים חדשים שנתגלו לב"כ האיש לאחר הדיונים על הכתובה, הקידושין של הצדדים לא חלו כלל וממילא אין לכתובה תוקף. בית הדין קיים דיונים הוכחות וקיבל עדים, והצדדים הגישו סיכומים.

טענות האיש

1. הקידושין סודרו על ידי הרב [ב], שהעיד בפני בית הדין.
2. לטענת ב"כ האיש הרב לא ידע מי הם העדים של הקידושין, לא בדק האם עדי הכתובה כשרים ולא נקט אמצעי זהירות הראויים במקרה של ספק בכשרות העדים.
3. הוא מצטט את עדותו של הרב, לפיה הוא אינו זוכר את המקרה, וכן מצטט את הודאתו שהוא לא רשם שהוא ביצע החלפה של העדים כפי שהוא נוהג במקרה של ספק בכשרות העדים.
4. כך גם הוא מסיק מעדות מר [כ] שהיה בקידושין שהוא לא קיבל הוראה ברורה להיות עד. הדבר גם מוכח מכך שמר [כ] שם לב לטעות בשם האיש (השמטה של אחד מהשמות) אך הוא לא תיקן את הרב היות ולטענת ב"כ האיש הוא לא הרגיש כעד ממש.
5. לגבי כשרות העדים צוין שהעד מר [א] נשוי בנישואין אזרחיים לגויה.
6. האישה הודתה שהיא מודעת לכך.
7. בנוסף העד הודה שהוא מחלל שבת.
8. בנוסף, צוין שהעד כתב לבית הדין לאחר העדות שהאישה דיברה אתו כמה פעמים ויתכן שהוא אמר בעדות דברים שנאמרו על ידה והתערבבו לו בזיכרונו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אף אם הרב התכוון שהעדים הכשרים יהיו העדים, הרי שבני הזוג התכוונו שחבריהם יהיו העדים ואלו היו עדים פסולים ואם הזוג ייחד לעצמו עדים לא ניתן להסתמך על עדים אחרים.

לסיכום יש ספק בכשרות עדי הקידושין שהיו בחופה ולנוכח זאת לא ניתן לחייב בכתובה.

לגבי חתימת האיש על הכתובה, נטען שזו אינה חתימתו כי אם רישום שגוי של שמו היות והחסירו אחד מהשמות.

אף אם זו חתימתו, לאור האמור לעיל אם אין קידושין אין כתובה.

נטען גם שחתימת עדים פסולים פוסלת את חתימת הבעל על הכתובה, וצורף פסק דין שניתן בבית הדין בחיפה ברוח זו.

טענות האישה

א. מדובר בחופה שנערכה על ידי רב מוכר וידוע.

ב. לפי עדותו של הרב [ב], הוא נוהג באופן עקבי לא לפסול את עדי החתן והכלה, אף אם הם פסולים, זאת כדי למנוע מחלוקות וחילול ה', על כן הוא משמש כעד בעצמו יחד עם הגבאי מר [כ], ומאפשר לעדים הפסולים או ספק פסולים, לחתום על הכתובה ולסמוך על חתימת החתן.

ג. כך גם מר [כ] העיד שהוא נוהג באופן קבוע להיות עד על החופות וכן על חתימת החתן על הכתובה. לדבריו החתן תמיד אומר לרב ולמר [כ]: "אתם עדי".

ד. במכתב שמר [כ] לבית הדין הוא רק סיפר שהאישה דיברה אתו על הבעיות שלה ולא כתב דבר בעניין גוף העדות.

ה. בסרט של החופה שצולם על ידי העד הרשמי מר [א] נראה בכירור שהרב והגבאי הם העדים על החופה.

ו. גם העד מר [א] סיפר שהוא ראה את החתן חותם על הכתובה.

על כן הפסק שצורף שבו היו עדים פסולים אינו שייך כלל נידון דידן בו שני העדים כשרים לחלוטין.

צוין פסק דין אחר מבית הדין בבאר שבע, שיש עדיפות להחתמת עדי הקידושין כעדי כתובה, אבל זה לא מעכב ודי בחתימת החתן בכדי להכשיר את הכתובה.

האיש חזר והגיב על הדברים, ולמעשה חזר על טענותיו בלא תוספת של ממש, למעט דיון בשאלה האם העד הפסול היה עד מטעם האישה או האיש שלא נרחיב בה כעת.

דיון והכרעה

למעשה לפנינו שאלה בכשרות הקידושין של זוג גרוש, שהנפקותא היא לגבי חיוב הכתובה.

לטענת האיש עדי הקידושין היו פסולים, ולפחות יש ספק בדבר מי היו העדים, ועל כן אם אין קידושין אין כתובה.

בית הדין קיבל לעדות את הרב עורך הקידושין, הגבאי ואחד העדים על הכתובה, וראה את סרט החופה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרב לא זכר את הזוג והחופה, אולם הסביר את הנהלים הקבועים שלו:

תשובה : אני יגיד ככלל בדרך כלל על פי רוב אני מבקש לבחור את העדים בעצמי.

שאלה : אתה בעצמך גם משמש כעד ?

תשובה : כן, כשאין בנמצא, במיוחד חתונות עם מס' אורחים מצומצם או בגלל שלא נמצא יהודי שומר תורה ומצוות שהוא לא קרוב אז הרבה פעמים אני משמש כעד, שמה ספציפית ערכתי לדעתי כ- 20 חופות והדבר לפעמים קורה, לכן הרבה כתובות אני והגבאי של בית הכנסת מר [כ] חותמים על הכתובות.

שאלה : כאן יש חתימות אחרות, לא שלך ולא של מר [כ].

תשובה : במידה והחתן והכלה בחרו אנשים אחרים, ואני רואה שיכול לצאת מזה תקלה מבחינת חילול ד' או מבחינת זאת שזה יכול יצור לחץ, או בגלל שגם החתן חותם ויש בזה חיוב אישי לפי החתם סופר, אני אומר לגבאי מר [כ] תהיה איתי בחופה ובמסירה.

שאלה : ואז אין בעצם רשום שאתה והגבאי הייתם עדים.

תשובה : לא יודע ברוב המקרים 90% ומעלה מדובר בעדים כשרים. הדבר גם ניכר על רוב האנשים וגם נושא של קרבה ובמקרים קיצוניים שקורה, אז כנראה שזה מה שהיה באותו פעם.

הרי שהרב קבע באופן ברור את הנהלים על פיהם הוא עובד ואת הקפדתו על עדים כשרים, וכן ציין שיש לו מנהג לפעמים להפריד בין העדות על הקידושין שבה הוא מקפיד על עדות של עדים כשרים לבין החתימה על הכתובה שבה הוא מאפשר לעדים פסולים לחתום. דעתנו אינה מסכמת עם הרב בעניין מנהג זה וכפי שנפרט להלן, אך סוף סוף על עצם הקידושין הרב מסדר הקידושין מקפיד לבצע כדת וכהלכה, וחזקה על הרב שעשה מלאכתו נאמנה.

בנוסף לזה העיד הגבאי מר [כ] באופן ברור על היותו עד בחופה :

ביה"ד : הוא צירף אותך אליו כעד לחופה ?

העד מר [כ] : כן.

ביה"ד : אתה זוכר כל חופה וחופה או שיש ריבוי ולכן לא זוכר.

העד [כ] : יש כאלה שכן יש כאלו שפחות.

ביה"ד : יש לנו כאן 2 אנשים, אתה מכיר אותו ?

העד מר [כ] : כן.

ביה"ד : ואותה ?

העד מר [כ] : כן.

ביה"ד : זוכר מתי עשו את החופה ?

העד מר [כ] : תאריך מדויק לא זוכר, 7-10 שנים.

ביה"ד : ככה אתה זוכר ?

העד מר [כ] : את ... אני מכיר במיוחד כי את הבן שלו הגדול לימדתי לבר מצווה וככה הכרנו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביה"ד : זה היה לפני החופה שלהם ?

העד מר [כ] : הרבה לפני.

ביה"ד : ואותה ?

העד מר [כ] : רק בחופה. אחרי זה אולי פעם אחת.

ביה"ד : אתה הוזמנת כעד. אתה מודע לזה שהרב עושה את החופות האלו, בצורה שכל החופות נעשות דרך רישום מסודר דרך הרבנות ?

העד מר [כ] : כן.

ביה"ד : מה הוא מבקש ממך ?

העד מר [כ] : לראות שהחתן חתם על הכתובה. ואז לחתום על הכתובה או עם הרב עצמו או עם עוד עד. במקרה שלהם זה היה הרב עצמו.

עד כאן, ראה עוד המשך דבריו שהוא היה עד בחופה זו והוא זוכר זאת היטב.

ב"כ האיש מדייק מהמשך הפרוטוקול (שורה 98) שמר [כ] אמר שהוא לא היה עד על הקידושין ולכן הוא לא הקפיד על השם המלא של החתן.

לכאורה דברים אלו עומדים בסתירה ברורה לתחילת דבריו, אמנם זהו ציטוט חלקי מהפרוטוקול, נצטט את הקטע המלא מהפרוטוקול:

שאלה : אתה אומר שהיית בחופה ושקראו את הכתובה ואתה יודע שיש לו שם שקוראים לו פלוני ואתה שומע שלא אומרים את השם המלא ואתה עד , איך זה הולך ?

תשובה : לא הייתי עד על הכתובה לא על הקידושין.

שאלה : גם על הקידושין שאתה שומע, הוא לא מקדש בשם הנכון.

תשובה : אני יודע שהעדות שהוא מוכן לקדש.

הרי שבקטע המלא העד מבחין בין עדותו על הקידושין לבין חתימה על הכתובה. נכון שבציטוט השורה של העד בה הוא אמר "לא על הקידושין" נראה שהוא אינו עד על הקידושין, אך ברור שנפלה שם טעות קלה, גם לשיטת ב"כ האיש חסרה שם אות שכן צריך היה לכתוב "ולא על הקידושין" אבל נראה ברור שהאות החסירה היא א וצריך לומר "אלא על הקידושין". ובכך גם מובנת השאלה שלאחר מכן "גם על הקידושין..." כלומר אחרי שהעד אומר שעל הקידושין הוא כן העיד, השואל חוזר ושואל מדוע הוא לא הקפיד בקידושין על עניין השם, והעד מסביר שבקידושין אין משמעות של ממש לשם המלא, וצדקו דבריו (ובניגוד לדברי ב"כ האיש שכתב שהתשובה תמוהה ומתחמקת).

גם העד שחתום על הכתובה העיד בבית הדין ומסר במפורש שהוא לא ראה כלל את הקידושין והיה מרוחק מהזוג בזמן החופה, הוא גם כלל לא הבין את משמעות הדברים, ונראה ברור שמדובר באדם שאינו בעל זיקה של ממש למסורת ישראל, וחזקה על הרב מסדר הקידושין שלא העלה על דעתו לקחת אותו כעד גם אם הוא לא ידע שאשתו של העד לא יהודייה.

יצוין שב"כ האיש הביא מקורות מההלכה על כך שאם יוחדו עדים פסולים, העדים הכשרים אינם עדים, ונטען שכך היה במקרה זה. אולם כלל לא הובאו ראיות שאכן במקרה זה יוחדו עדים פסולים, החתן שאינו מתמצא כלל בהלכה בוודאי לא כיוון לייחד עדים כאלו או אחרים וחתמת העד הפסול על הכתובה אינה עדות על הקידושין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנוסף ב"כ האיש דן באריכות ברמיזתו של הרב מסדר הקידושין (שורה 28) על כך שהוא מסתמך על דברי החתם סופר. ומבאר שכוונת הרב להסתמך על תשובת החתם סופר (אבן העזר סי' ק) במקרה שהחתן והכלה הזמינו עדים כשרים, ואילו הרב הזמין עד פסול, והחתם סופר הכשיר את הקידושין, ומאריך לחלק בין המקרים.

אף שאין זה מתפקידנו לפרש כל מילה בדברי הרב מסדר הקידושין בעדותו אך על פניו לא לחתם סופר זה הוא כיוון, ונצטט את המשפט המלא מהעדות (שורה 27 ואילך):

תשובה: במידה והחתן והכלה בחרו אנשים אחרים, ואני רואה שיכול לצאת מזה תקלה מבחינת חילול ד' או מבחינת זאת שזה יכול יצור לחץ, או בגלל שגם החתן חותם ויש בזה חיוב אישי לפי החתם סופר ואני אומר לגבאי מר [א] תהיה איתי בחופה ובמסירה.

כלומר הרב מסדר הקידושין מתייחס לשאלה כיצד הוא מחתים עדים פסולים על הכתובה, ועל כך הוא משיב שהיות ויש בזה חיוב אישי, כלומר החתן מתחייב בכתובה וחותר על כך יש בזה חיוב, הרי שלפי החתם סופר ניתן גם להחתים עדים פסולים. אין ברורה כוונתו לאיזה חתם סופר הוא כיוון, אך העיקרון שהוא העלה שהכתובה היא שטר ממוני וחיוב כספי וכאשר החתן מקבל בקניין את החיוב וחותר על כך הוא חייב בזה, גם אם העדים אינם כשרים שכן העדים הם אינם עדי קיום על כתובה אלא עדי בירור "ולא איברו סהדי אלא לשקרי". על כן במקרה זה שאין ספק שזו הכתובה שהייתה בחופה ועליה חתם החתן, היא מחייבת אותו גם אם העדים פסולים.

בנוסף, לנוכח הדברים האמורים גם אין פסול בכתובה עקב כך שלא הוזכר שמו השני של החתן שאינו משמש אותו ואין בזה עיכוב לכתוב את כל השמות בכתובה כמו בגט, ובמקרה דנן אף בכתבת הגט לא הוזכר השם השני שכן הוא אינו שם משמש אותו בחייו היום יומיים.

למעלה מן הצורך יצוין, שבסרט החופה רואים בבירור את הרב ואת הגבאי עומדים בחופה ומתבוננים היטב בטקס כפי שעדים עושים ועל כן הקידושין הם בתוקפם.

הוזכר על ידי ב"כ האיש, שיש לערער על עדות הגבאי היות ובמכתב שהעד שלח אחר העדות לבית הדין הוא מוסר על שיחות עם האישה. לאחר העיון במכתב בית הדין סבור שאין כל שינוי בדברים והעד בסך הכל ביקש לשמור על ניקיון כפיו ולהבהיר את דבריו בבית הדין שלא שוחח עם האישה בעניין הדיון, ושהוא כן שוחח איתה על בעיות שלה, והיות והוא חשש שאולי לא פירט מספיק את תשובתו, הוא שלח מכתב. מעבר לכך שגם אם היה חוזר בו אין מקבלים את דבריו שכן העד אינו יכול לחזור בו, הוא "אינו חוזר ומגיד".

על כן בית הדין סבור שבמקרה זה אין כל ספק בקידושין ובכתובה עליה חתום החתן.

אכן בית הדין מעיר שנפל פגם בסדר הקידושין, ויש לחדד עניין זה ברבנות הראשית, במחלקת הנישואין בכדי למנוע מכשול להבא, שאין זו הדרך לקיים שתי מערכות של עדים, ולהחתים על הכתובה עדים שיש לפחות ספק בכשרותם, וכן בשום פנים ואופן אין לרשום בתעודת הנישואין עדים פסולים או אף ספק פסולים. אין מנהגו של הרב מסדר הקידושין בעניין זה מקובל על בית הדין.

יש להעביר את ההחלטה לרבנות הראשית לצורך חידוד הנהלים, זאת לאחר השמטת שמות המעורבים כולל הרב והגבאי.

ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים כאמור לעיל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ניתן ביום כ"ד באלול התשפ"א (01/09/2021).

הרב נפתלי הייזלר

הרב דניאל כ"ץ

הרב ישראל שחור

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה